

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.11.1997, sp. zn. 2 Cdon 766/96, ECLI:CZ:NS:1997:2.CDON.766.1996.1

Číslo: 11/1998

Právní věta:

Pro odnětí živého a mrtvého inventáře ve smyslu ustanovení § 20 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a k jinému zemědělskému majetku*) je příznačné, že k němu došlo bez ohledu na vůli vlastníka. Okolnost, že byla dodatečně poskytnuta náhrada, má význam jen pro určení výše náhrady podle ustanovení § 20 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb.

**) Ve znění se změnami a doplňky vyhlášeném pod č. 195/1993 Sb. a ve znění nálezů Ústavního soudu č. 131/1994 Sb., č. 168/1995 Sb. a č. 29/1996 Sb. a ve znění zákona č. 30/1996 Sb.*

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.11.1997

Spisová značka: 2 Cdon 766/96

Číslo rozhodnutí: 11

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Restituce, Zmírnění následků majetkových křivd

Předpisy: odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb.
§ 20 odst. 1

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se podle ustanovení § 20 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, domáhal náhrady za traktor, který byl odebrán jeho otci v době po roce 1948. Okresní soud ve Strakonících žalobu zamítl a uložil žalobci nahradit žalované náklady řízení.

Krajský soud v Českých Budějovicích rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a nepřiznal žalované náhradu nákladů odvolacího řízení. O návrhu žalobce, aby připustil proti svému rozsudku dovolání, nerozhodl a v odůvodnění rozsudku se tímto návrhem nezabýval. Při svém rozhodnutí ve věci vyšel odvolací soud ze skutkových zjištění soudu prvního stupně a vzal za prokázáno, že žalobcovu otci byla za odebraný traktor poskytnuta formou výkupu finanční náhrada 160 Kč. Nešlo tedy podle jeho závěru o bezúplatný převod ani o odnětí věci a nárok na náhradu podle ustanovení § 20 zákona č. 229/1991 Sb. tedy není dán.

Žalobce podal proti rozsudku odvolacího soudu dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 239 odst. 2 o. s. ř. Poukazoval na to, že u odvolacího soudu navrhl, aby dovolání bylo připsáno v případě, že rozsudek soudu prvního stupně bude potvrzen. Podle jeho názoru jde o výklad ustanovení § 20 zákona č. 229/1991 Sb., který má zásadní význam. Odvolacímu soudu vytýká nesprávný právní názor, podle něhož je základním předpokladem nároku na vydání živého a mrtvého inventáře (bez ohledu na způsob odnětí) jeho bezúplatnost. Tento názor není v souladu se zněním citovaného ustanovení, které uvádí odnětí nebo jiné bezúplatné převedení inventáře. Uvedené ustanovení obsahuje tři samostatné a na sobě nezávislé důvody pro poskytnutí náhrady, tj. vnesení do družstva, odnětí a jiný bezúplatný převod. V žalobcově případě šlo výlučně o odnětí, přičemž zákon s tímto způsobem nespojuje jako další podmínku jeho bezúplatnost. Z pojmu „odnětí“ již ze samého významu slova vyplývá, že šlo o odnětí o své újmě, tedy bez souhlasu vlastníka. Podmínkou pro poskytnutí náhrady není proto bezúplatnost tohoto odnětí, ale pouze způsob, jakým byl inventář odňat. V daném případě došlo k odnětí traktoru proti vůli vlastníka a je nerozhodné, zda dodatečně byla či nebyla za odňatou věc stanovena náhrada. V dalším dovolatel poukazuje na určité rozpory týkající se zjištění, že náhrada za traktor byla zaplácena, což ostatně popírá. Navrhoval, aby rozsudek odvolacího soudu byl usouzen.

Žalovaná se k dovolání nevyjádřila.

Nejvyšší soud svým rozsudkem zrušil rozsudek odvolacího soudu i soudu prvního stupně a věc vrátil k dalšímu řízení soudu prvního stupně.

Z odůvodnění:

Vady řízení podle ustanovení § 237 odst. 1 o. s. i., které vždy zakládají přípustnost dovolání, nebyly tvrzeny, ani dovolacím soudem zjištěny. Odvolacím soudem byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, aniž soud vyslovil přípustnost dovolání podle ustanovení § 239 odst. 1 o. s. ř., takže z tohoto důvodu není přípustnost dovolání rovněž dána. Dovolací soud proto posoudil přípustnost dovolání z hlediska ustanovení § 239 odst. 2 o. s. ř., na něž se dovolatel odvolává. Podle tohoto ustanovení je dovolání přípustné i v případě, že odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně, jestliže nevyhověl návrhu na vyslovení přípustnosti dovolání, učiněnému nejpozději před vyhlášením (vydáním) rozhodnutí ve věci samé. Podmínkou přípustnosti je to, že dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam. V daném případě jsou podmínky podle tohoto ustanovení splněny, protože žalobce navrhl před vynesemím rozsudku vyslovení přípustnosti dovolání. I když neformuloval otázku, k níž má být dovolání připsáno, lze z jeho přednesu, který bezprostředně předcházel, dovodit, že šlo o výklad pojmu „odnětí“ živého a mrtvého inventáře a zásob, použitého v ustanovení § 20 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., a to ve vztahu k okolnosti, zda za zemědělský inventář byla či nebyla poskytnuta náhrada. Dovolací soud považuje výklad tohoto ustanovení po právní stránce za zásadně významný a proto dospěl k závěru, že dovolání je ohledně uvedené právní otázky přípustné. Rozsudek odvolacího soudu pak přezkoumal v mezích dovolacího důvodu (§ 242 odst. 3 o. s. ř.) a dospěl k závěru, že dovolání je důvodné.

Žalobce jako oprávněná osoba podle ustanovení § 20 odst. 1, věta druhá, a § 4 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb. uplatnil nárok na náhradu za odebraný traktor podle ustanovení § 20 odst. 1 téhož zákona. V době uplatnění nároku u soudu, tj. 15. 6. 1993, zněla první věta tohoto ustanovení takto: „K zajištění provozu zemědělské výroby má původní vlastník živého a mrtvého inventáře, jakož i zásob právo na jejich náhradu, pokud je vnesl do zemědělského družstva nebo mu byly odňaty v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990.“ Ustanovení bylo novelizováno zákonem č. 183/1993 Sb. tak, že citované skutkové podstaty byly doplněny další skutkovou podstatou spočívající v bezúplatném převodu. Po legislativně technické stránce to bylo vyjádřeno připojením slov „nebo jinak bezúplatně převedeny“ za slovo „odňaty“. Tato novela nabyla účinnosti dne 1. 7. 1993. Pokud by se měla bezúplatnost týkat i odnětí živého a mrtvého inventáře a zásob, jak lze dovodit z výkladu

odvolacího soudu, nemohlo by to mít vliv na existenci již vzniklého nároku žalobce, uplatněného podle původního znění ustanovení § 20 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., které slovo „bezúplatně“ neobsahovalo.

Dovolací soud však nesdílí ani právní názor odvolacího soudu, že samotný pojem „odnětí“ užitý v zákoně neznamena, že za odňatou věc nebyla poskytnuta náhrada. K takovému výkladu ustanovení § 20 odst. 1, věta první, zákona č. 229/1991 Sb. nelze dospět ani při rozboru jeho novelizovaného znění. Tím, že zákonodárce rozšířil skutkové podstaty zakládající právo na náhradu zemědělského inventáře i na případy, kdy došlo k bezúplatnému převodu, jistě nemínil do budoucna omezovat dosavadní okruh práv, ale rozšířit je i na případy bezúplatných smluvních převodů. Pojem odnětí inventáře je pak třeba vykládat tak, že šlo o úkon, při němž byl vlastníkovu v souvislosti s tehdejšími politickými záměry v zemědělství živý a mrtvý inventář a zásoby fakticky odebrán nezávisle na jeho vůli jednostranným zásahem. Použití slova „jinak“ je proto míněno tak, že právo na náhradu se vztahuje i na jiné případy než vnos do družstva či odnětí zemědělského inventáře a nemůže být spojováno s bezúplatností, která se váže pouze na smluvní převod.

Okolnost, že za odebraný majetek byla případně poskytnuta jednostranně stanovená náhrada (např. na základě výkupu podle tehdejších předpisů), nemůže na povaze odnětí majetku nic změnit. Pokud by se podmínka bezúplatnosti měla vztahovat na předchozí slova, na něž navazuje pojem „jinak bezúplatně převedeny“, zahrnovalo by to jak odnětí, tak i vnos do zemědělského družstva. Takový výklad by byl zjevně nesprávný, protože za živý a mrtvý inventář a zásoby byly v naprosté většině případů později určité náhrady podle tehdejších předpisů poskytnuty. Proto také ustanovení § 20 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb. v druhé větě uvádí, že od náhrady stanovené podle odstavce 3 se odečte náhrada za uvedené věci, vyplacená před účinností tohoto zákona. Toto ustanovení není omezeno na případy vnosu živého a mrtvého inventáře a zásob do zemědělského družstva a týká se tedy všech forem přechodu tohoto inventáře a zásob podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb.

Jestliže tedy soudy obou stupňů v řízení zjistily, že v daném případě byl traktor odebrán původnímu vlastníkovu jednostranným úkonem a nešlo o převod, tj. dvoustranný právní úkon, pak právo na náhradu za takto odňatý inventář má oprávněná osoba i za situace, že dodatečně ve výkupním řízení bylo jednostranně rozhodnuto o náhradě a taková náhrada byla případně i vyplacena.

Dovolací soud proto dospěl k závěru, že rozsudek odvolacího soudu, který se řídil jiným právním názorem, je nesprávný a tento rozsudek podle ustanovení § 243b o. s. ř. zrušil. Důvody, pro které byl rozsudek odvolacího soudu zrušen, se týkají i rozsudku soudu prvního stupně; proto byl podle ustanovení § 243b odst. 2 o. s. ř. zrušen i rozsudek soudu prvního stupně a věc se vrací tomuto soudu k dalšímu řízení. Právní názor dovolacího soudu je pro oba soudy závazný v otázce vyjádřené v předchozím odstavci. Pokud bude mít soud za prokázáno, že otci žalobce byla náhrada za traktor vyplacena, přihlédně v novém rozhodnutí i k ustanovení § 20 odst. 3, věta druhá, zákona č. 229/1991 Sb.